

ט"ו בשבט | שיחה א

1. פירות ארץ-ישראל
2. קדושת הארץ והמצוות
3. שלמות ארץ-ישראל
4. בחינותיו אין ויתורים
5. מסירות נפש על הארץ
6. תשובה אל הארץ
7. "חיי נשמות אוויר ארצי"
8. ארץ חינה
9. "המחזור שכנתנו לציון"
10. ציבור בארץ-ישראל
11. ארץ וחוצות
12. תורת ארץ-ישראל
13. כלל-ישראליות
14. ארץ זבת חלב ודבש
15. נאולה מתוך סיבוכים
16. ארץ-ישראל מתוך תורה

1. פירות ארץ-ישראל

הגאון רבי יואל סירקיס חיבר ספר, אחרי חיבור ה'בית יוסף' על 'טמור', עוד "בית" חדש. בחלק אורח חיים, הוא דן בנוסח של ברכה מעין שלוש על שבעת המינים, פירות ארץ ישראל. יש שרצו להשמיט מנוסח הברכה את המילים: "ונאכל מפריה ושבע מטובה", שלכאורה אינן מתאימות לברכה שבקדושה. וכי אנו מצפים לבניין ירושלים בשביל לקנות? אמר על זה הב"ח: במאי עסקינו? בפירות של ארץ-ישראל. אם אנו יודעים כאמונה שלמה שהארץ קדושה, אז הקרקע קדושה, האוויר קדוש והפירות קדושים.¹

זהו חיסרון הכרה וחסרון אמונה לחשוב שאין קדושה באכילת פירות ארץ-ישראל. הלוואי ונזכה לאכול כמה שיותר מפירות ארץ-ישראל.

בתשובות ה'חתם סופר' חלק שישני יש חידושים על פרק "לולב הגזול"². הוא כותב ש"עבודה בקרקע גופה מצוה" ומוסיף: "להוציא פירותיה הקדושים"³. הכנה קדושה, הטומטה קדושה. יש להכיר מהו סדר זרעים בארץ-ישראל. זוהי אמת מאוד רצינית, עומק ידאת שמים של גדולי ישראל שהיה להם קושי גדול לצאת מארץ-ישראל לחוץ-ארץ. חוץ

מתוך שיחת רבנו פרשת תרומה ה'תשל"ח, מתוך התורה הגואלת א, עמ' צ. השיחה נדפסה בשו"ת הרב צבי יהודה, ארץ ישראל, תחת השם "ארץ החיים". 2 | "וכתב עוד ויש אומרים 'ונאכל מפריה ושבע מטובה', ואין לאומרו, שאין לחמוך הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים המצוות התלויות בה" טור, א"ח רח ט. 3 | "זממה הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ... ועל כן ניתנו משנתו מנסיחו בבכיה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי באכילת פירותיה אנו זיונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובה" ב"ח שם ד"ה וכתב. 4 | סוכה לו א. 5 | בארץ ישראל חת"ס

לארץ – אוירה טמא, גושה טמא. זאת ידעת אמת והכרת מציאות שיש להרגיש ולהתמלא ממנה.

2. קדושת הארץ והמצוות

קדושת ארץ-ישראל אינה מתחילה מן המצוות התלויות בארץ אלא מתוך היותה נחלת ד'. המצוות נובעות מתוך סגולתה. המצוות הן התלויות בארץ ולא הארץ תלויה במצוות. כך כותב ה'חתם סופר' שאין קדושת ארץ-ישראל נובעת מן המצוות המיוחדות לה, אלא יש בה קדושה עצמית.⁴ ארץ-ישראל אינה אמצעי לא לשמיות ולא לרוחניות.⁵ יש ליישב אותה משום עצם קדושתה.

3. שלמות ארץ-ישראל

אסור לנו להסיח את הדעת משלמות ארץ-ישראל ומקרקעותיה של ארץ-ישראל. אחת ולתמיד צריך להפסיק את מחשבות ההכל שהקמנו מדינות ולא יותר. אותנו לא יזיו מכאן. מבורר באיגרות שאין זה משנה מצד מי באה הכפייה: יש עלינו חיוב למעשה של מסירות-נפש.⁶

מצוות ישוב ארץ-ישראל, היא מעל כל מצווה. היא שורשית ויסודית ו"כוללת כל התורה", כדברי 'אור החיים' הקדושים.⁷

4. בחינותיו אין ויתורים

הקדושה השמימית נמשכת לארץ. שמיא וארעא נשקי אהרדיי. "אתהלך לפני ד' בארצות

של יצאה לחיץ לארץ, גם ארעית, ונתנית ערך גדול לפעולתי בחברת רבנים כרבי האגודה, עד שתהיה מברעת אצלי את קושי ההסכמה של היציאה, חסרה לי הסכמה נפשית על זה" אגרות הראיה ב, עמ' רפה. 8 | אויר ארץ העמים, שבת ד ב. גושה, משנה נזיר ד נד. 9 | מתוך התורה הגואלת א, עמ' כו. 10 | שבת הארץ, מבוא, פרק טו. 11 | שו"ת חת"ס יר"ד רלד. 12 | אורות, ארץ ישראל א. 13 | מתוך שיחת רבנו, לשלושה באלול ה'תשל"ד, מתוך התורה הגואלת א, עמ' גומד. 14 | כשיש כח כופה ומכריח, בין שיהיה מישראל או מאומות העולם, אז אין שום הבדל בין קלות לתמורת, וכל המצוות כולן יש להן בנבוג לה דין חמורות. וההיתריות שלטו מלאה מעורבות כאלה, שבשעה שהיו חפצים לכוף את ישראל לעבר אפילו על דבר קטן מהדת, עמדו כנגד הכופים בכל כח, ויש שהגיעו להבדיר גם למסירות נפש" אגרות הראיה ב, אגרות רלו. "הראתו של מרן אבא הרב זצ"ל לגבי כפייה בניגוד לקיומה של תורה, הוא לא בלבד לגבי גויים שבאים בכפייה נגד קיומה של תורה, אלא הוא הדין גם בכפייה של יהודים, מאיזה צד שהוא. אישי או ציבורי, בניגוד לקיומה של תורה הנקבע בדעת חכמי התורה וקובעי הוראות" לנתיבות ישראל א, עמ' רלט [שכ]. 15 | סוף פרשת נצבים. עיין לנתיבות ישראל א, עמ' קכ-קכא [קס"ט]. 16 | מתוך שיחת רבנו ר"ח באייר ה'תשל"ט, מתוך התורה הגואלת א, עמ' רכרדכת. 1

החיים¹⁸ – זו ארץ ישראל¹⁹. ארץ-ישראל היא ארץ החיים, מקור החיים. "כי עמך מקור חיים"²⁰. מציאות של חיים אינה ניתנת לחלוקה. גם בחלק הראשון של ספר 'אורות' כתוב שארץ-ישראל היא ארץ החיים²¹, ובחזיונות אין ויתורים.

"על כרחך אתה חיי"²². אנו חיים על כרחנו, מתוך חזיונות דורית. אנתנו הנמצאים כאן, הננו השלוחים של כל ישראל, מתוך בריאות, שלמות וקוממיות של חיים, "כי את כל הארץ אשר אתה רואה, לך אתננה ולזרעך עד עולם"²³. "עד עולם" – זה עד עולם! כל הוויתורים, "אי עבדי, לא מהני"²⁴. אנו שלוחים של עם-ישראל, של מציאות כל הדורות, כל הדורות שעברו וכל הדורות שעתידים להיות, ונישאר נאמנים.

5. מסירות-נפש על הארץ²⁵
 צריך לדעת שקניין ארץ-ישראל הוא במסירות-נפש. במלחמת מצווה. "וירשתם אותה וישבתם בה"²⁶. חיוב מלחמה²⁷ הוא חיוב מסירות-נפש. חיוב להיכנס לתוך מצב של מסירות-נפש. בכל המצוות אין הלכה כזאת, מלבד כאן²⁸.

שלוש ארצות בארץ-ישראל: יהודה, ועבר הירדן והגליל²⁹. כל הנוסחאות של הפוליטיקה, אין בהם ממש. אף עבר הירדן הוא ארץ-ישראל, שייך לסדר החינוכית שלנו, ל"ארצות החיים"³⁰. אלו דברים אוניברסיטאיים שאינם משתנים, אף במצבים של פיקוח-נפש. זו מצווה

18 תהלים קטז ט. | 19 ילקוט שמעוני רמז תתעד. שוחר טוב תהילים נז יד. | 20 תהלים לז י. | 21 "ואתה הלה לפני ד' בארצות החיים" – זו ארץ ישראל" אורות, ארץ ישראל ת. מדרש תהילים נז. עיין אורות הקדש א, עמ' קכ. מאמרי הראיה עמ' 63. עין איה ברכת א עמ' 173. שם א עמ' 250. | 22 אבות ג א. | 23 בארשית יג טו. | 24 עיין תמורה ד ב. "מדבריהם של רבותינו הראשונים (הרמב"ם והרמב"ן וס' החינוך שלט) מבואר שם עוד (ועי' משפט בתן עמ' קכה ורפח), שאם נעשתה על ידי מישהו מ ישראל עבירה זו, של מסירת איזה חלק למעשה בלתי-חוקק, זה כל ערך ממשו והוא לא שריר ולא קיים, בטל ומבוטל, כדינו של כל תנאי משפטי שאם הוא שלא כחק-התורה הרי הוא בטל ואינו מחייב כלום, ודבר ד' ומשפט תורתו, של בראש עולם ונותן חירות, לעולם עומד ויתקיים" מאמר רבנו "תממים נהיה" – בתורה ובארץ, ד' במרחשוף תש"ז, לנתיבות ישראל א, עמ' צד [קנב]. | 25 דברים יא לא. | 26 "שצטונו לרשת הארץ אשר נתן האל לתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה... ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת ד' עממין שצטונו לאבדם... אין הדבר כן, שאנו צטונו להרוג האומות ההם בהלחמה עמנו, ואם יצו להשלים נשלים ונעזבם בתנאים ידועים, אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתנו מן האומות בדרך מן הדורות... הרי צטונו בכיבוש בכל הדורות... א"כ היא מצוה עשה לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה" רמב"ן, הוספות לספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה ד'. | 27 נהי דכל המצוות נהנים מפני הסכנה, מכל מקום מצוה זו, דהתורה עושה לחיים עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס כמבואר ברמב"ן (במדבר יג ב. א מה), וברוך העולם נהרים משני הצדדים בעת המלחמה. אם כן חזינו דהתורה גזרה לחיים עמהם, אף דהוא סכנה. אם כן חזינו הסכנה במקום זה" מנחת חינוך תכה. חזינו דהתורה גזרה לחיים עמהם, וזהו העולם, וזהו מצותנו בכך" משפט בתן עמ' שכז. והרי זה דומה "שנכנסים בה לסכנות להרוג ולהרג על פי טבע העולם, וזהו מצותנו בכך" משפט בתן עמ' שכז. והרי זה דומה ל"חייבי מיתת בית דין שהורגים אותם". ואין "לומר שיש מצוה שאינה נדרחית מפני פקד"ו, וזהו עיקר המצוה" שם. | 28 עיין שבעית ט ב.

של הצבא שלנו והחיילים שלנו.
 ריבונות-של-עולם, "קרא הדורות מראש"²⁹, הכין את הארץ הזאת בשבילנו עד עולם, עד עולם ממש, וזה מחייב אותנו: "וירשתם אותה וישבתם בה"²⁵. אנו נפגשים עם פקודה אלוהית, מצווה אלוהית, עובדה אלוהית, ועל גביה מוכנסת לנו ברכת ד'. נקיים את המצווה ונצליח, בכל מלא רוח ארצנו, יהודה, הגליל ועבר הירדן, ונרחיב את הכיבושים שלנו.

6. תשובה אל הארץ³⁰
 תשובה אמיתית היא מהפכה גדולה בנפש, חידוש בכל מערכת החיים הפסיכולוגיים שבאדם, ומתוך כך גם בצד המעשה. בדומה לזה גם מצוות ישוב הארץ. אצל הרמב"ן מפורש שיש מצווה לכבוש וליישב²⁶. אנתנו תלמידי הרמב"ן: מצווה להילחם, מצווה להתגייס לצבא. בפירוש, קו! השיבה הביתה לארץ-ישראל, גם היא שייכת למצוות תשובה³¹.

7. "חיי נשמות אוויר ארץ"³⁰
 "מלכה ושריה בגוים אין תורה"³². באמת, בחוץ-לארץ אין תורה. המקום גורם³³. "כיון שגלו ישראל ממקומו, אין לך כיסול תורה גדול מזה"³⁴. זה נראה כאילו ממשככים את התורה בגלות. "ושמתם את דברי אלה על לבבכם"³⁵, "אף לאחר שתגלו, היו מצויינים במצוות, הניחו הפילין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר: 'הציב לך ציונים'³⁶".

כל התורה, בכלליותה ובפרטיותה, היא דווקא בארץ-ישראל. עיקר התורה ועיקר המצוות מדאורייתא ומדרבנן, פרטיהן ודקדוקיהן – הוא דווקא כאן בארץ חיינו³⁷, באוויר בריאותנו. "חיי נשמות אוויר ארץ"³⁸.

8. ארץ חיינו³⁹
 "אוריא דארץ ישראל מתכים"⁴⁰. אמנם, זהו הטבע של האדם הבריא שלא יהיה טיפש, אלא הכל עניין אחד: אוריא דארץ-ישראל מבריא, מתכים, מחיה.

29 ישעיה מא ד. | 30 מתוך שיחת רבנו וילך, שבת תשובה ה'תשל"ח, מתוך התורה והאגדה א, עמ' נט"ס. | 31 עיין אורות התשובה יז ב ובהערות שם. | 32 איכה ג ט. | 33 שבת קמה ב. לנתיבות ישראל א, עמ' קעד [רל]. | 34 תגיגה ה ב. | 35 דברים יא יח. | 36 ספרי שם. רש"י שם. לנתיבות ישראל שם. | 37 עיין בהרחבה מאמר רבנו "התורה והארץ", לנתיבות ישראל א, עמ' קעב-קעט [לג'דמה]. | 38 רבנו יהודה הלוי, פייט ציון הלא תשאל. | 39 שיחת רבנו פרשת עקב ה'תשל"א, מתוך התורה והאגדה א, עמ' קנג. וכן שם עמ' ס. | 40 בבא בתרא קנח ב.

13. כלל-ישראליות⁶¹

רבי אברהם אזולאי, כותב בספרו 'חסד לאברהם':
 א. דע שכל אדם שנמצא בארץ הוא צדיק, ואף-על-פי שאתה יודע שהוא רשע, שאם לא כן, היתה הארץ מקיאה אותו⁶². האוויר, הגבעות, האבנים שבארץ הזאת הם ישראל, ארץ-ישראל. באופן פרטי, אולי אותו אדם הוא רשע, אבל אם הוא קשור לכלל ישראל, אז האוויר הישראלי מקיף אותו⁶³. אדם זה הינו רשע וגם צדיק; רשע מבחינה פרטית אינדיבידואלית, אבל כיוון שהוא שייך לכלל ישראל, יש לו קדושת הכלל, קדושת ארץ-ישראל. יש כישויים מיוחדים בספרים של נסתר לגבי השייכות של כל נפש בישראל אל הכללות. כל זמן שאדם מיישראל שייך לכלל ישראל, הוא שייך לאווירא דארץ-ישראל. "מי קעמד כישראל גוי אחד בארץ"⁶⁴.
 ב. אדם מישראל שבא לארץ-ישראל וישן בה, - ידע שלא אותה נשמה חוזרת אליו, אלא נשמה חדשה⁶⁵. ארץ-ישראל היא כלל ישראל, והנשמה שבארץ-ישראל היא כלל-ישראלית. ככל שאדם יקיר זאת, יותר יתגלה ערכו של הדבר.

14. ארץ זבת חלב ודבש⁶⁶

יש בתורה הגדרה מיוחדת של ארץ-ישראל: "ארץ זבת חלב ודבש"⁶⁷. היא חוזרת כמה פעמים בתורה.
 א. חלב יוצא מן הפרה שהיא בעצמה מותרת באכילה, אבל חז"ל אומרים: "דם נעצר ונעשה חלב"⁶⁸. החלב נוצר מדם אדם, ורק אחר-כך נעשה חלב, ונהיה מותר לאכילה. מעשה פלא. הדם הוא מהאיסורים התמורים שבתורה, שחוזרת על איסורו כמה פעמים⁶⁹. והנה הוא נהיה לבן, נהיה חלב ומותר באכילה.

61 מתוך שיחת רבנו פרשת האזינו 'התשל"ה', מתוך התורה הגואלת א. עמ' קעט"ק. וכן שם. עמ' קלז. |
 62 "כל הוד בארץ ישראל נקרא צדיק, הגם שהוא אינו כפי הנראה לעינינו. כי אם לא היה צדיק, היתה הארץ מקיאה, כמש"ה 'זתקיא הארץ את יושביה', וכיון שהארץ אינו מקיאה, בהכרח הוא שנקרא צדיק, ואף שהוא בתורת רשע" חסד לאברהם, עין הארץ, נהר יב. ועיני לנתבות ישראל א. עמ' קנד [נד] בשם אגודת הראיה א. איגרת פב. | 63 "הנפש של פושעי ישראל שבעקבות דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל ענייני כלל ישראל, לארץ ישראל ולתחיית האומה, היא יותר מתוקנת..." אורות, אורות התהיה מג. | 64 שמואל ב ז כג. | 65 "הראים אם הוא בחייל-לארץ, יש לו נפש מהאופנים, ושזוכה ליכנס לארץ-ישראל, בא אליו נפש מיצירה חדשה, ומתלבש תוך הנפש הישנה שלו. ובלילה הראשונה שיטש בארץ-ישראל, יוצאות ב' הנפשות, ועולם למעלה, ובחזרה אינה חוזרת כי אם הישראל שבעקבות דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל ענייני כלל רבנו "המחזיק שכינתו לציון". | 66 מתוך שיחת רבנו פרשת קרח התשל"ח, מתוך התורה הגואלת א. עמ' קלט. קמו. עיני שיחות הרב צבי יהודה, במדבר, קורח סדרה ב סע' 17-12, עמ' 196-200. | 67 שמות ג ח. גיז. ג ה. | 68 בכורות ו ב.

ב. דבש, עניינו מתיקות, דבש תמרים, ואצל הנביאים מוזכר גם דבש דבורים⁷⁰. יהונתן בן שאול המלך השתתף במלחמה נגד הפלישתים, שהייתה חריפה מאוד, והיה עיף מאד. הוא מצא דבש דבורים, טעם משהו ואורו עניניו⁷¹.

אצל חז"ל יש דיון בהיתר לאכול דבש דבורים. אין זה פשוט, שהרי יש לנו כלל: "היוצא מן השמא - טמא"⁷². בכל זאת דבש מותר, והגמרא מביאה הוכחות להיתר⁷³.

אצל שניהם, החלב והדבש, האיסור נהפך להיתר. זאת גם הגדרתה של ארץ-ישראל, ארץ חיינו, ארץ הקודש, שהיא כוללת ביצירתה כוחות של הפיכת איסור להיתר, על-פי גילוי אלוהי שבתורה. הגדרה זו חוזרת כמה פעמים בתורה: כוח הפיכת רע לטוב.

15. גאולה מתוך סיבוכים⁷⁴

כניסה לארץ "וישלח יהושע... שנים אנשים מרגלים"⁷⁵, והם נפגשים בבית אישה זונה. דווקא כך?! דווקא כך היא תחילת הכניסה לארץ?! אלא שהפגישה עם אוירא דארץ-ישראל המחכים והמסוהר היא דרך סיבוכים. "אספה הצלעה והנזקה אַקְמַצְיָה"⁷⁶. כל הסיבוכים צריכים להגיע לכאן ולקבל זריקה של טהרה. "זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם"⁷⁷. גילוי אורות קודש היותר גדולים בא דווקא דרך סיבוכים⁷⁸.

16. ארץ-ישראל מתוך תורה

הבניין הגדול של כלל ישראל הוא מתוך בניין התורה. "וכל בניך למודי ד'⁷⁹ - אל תקרי בניך אלא בוניך"⁸⁰. בניין הארץ הממשי והשלם קשור לבניין התורה, הולך ביחד עם בניין התורה. ישיבת ארץ-ישראל וישיבה של תורה - זו אותה מילה, אותה מידה. שניהם ביחד - חלקי עבודה. כל הצדדים מופיעים יחד וכולנו חייילים. נרבה בקניין תורה, ביראת שמים של תורה, מתוך אמונה ב'אשר בחר בנו מכל העמים'⁸¹, מתוך לאומיות אמיתית של קדושה. שקדית התורה, דבקות בתורה וגדלות בתורה - זוהי שליחותנו ההיסטורית האלוהית בדורותינו, בתוכנו ומתוכנו על ציון, ומתוך כך נזכה לגאולה שלמה.

70 שופטים יד ת. | 71 שמואל א יד כו. | 72 בכורות ז ב. | 73 מתוך שיחת רבנו פרשת שלח 'התשל"ה', מתוך התורה הגואלת א. עמ' קלח. | 74 יהושע ב א. | 75 מיכה ד. | 76 יחזקאל לו כה. | 77 עיני אורות, ישראל

ט'ו בשבט | שיחה ב'

1. הופעת גאולתנו
 2. מצוות ישוב הארץ
 3. ארץ-ישראל – המקום הטבעי שלנו
 4. אוויר ארץ-ישראל מרפא
 5. ארץ חיינו
 6. ארץ-ישראל שקולה כנגד כל המצוות
- סיכום
12. אין מקורות

1. הופעת גאולתנו

הגאולה היא קונטרסט וניגוד לגלות, היפך הגלות. ומה היא גלות? – מצב לא נורמלי. למשל, במצב הנורמלי שלנו, אנו צריכים להיות כאן, כל עס-ישראל בארץ-ישראל, וכל ארץ ישראל צריכה להיות בידינו? ברוך השם, עכשיו אור ד' זורח עלינו לאט לאט, בהדרגה, לעומת התקופה הקודמת, לפני קום המדינה. אז היה מצב גלות, אנו היינו בחוץ והגויים בפנים, והאפשרות ליהודי להיכנס לארץ הייתה מסודרת על-ידי גויים. בעניין זה התקדמו קצת, וחזרו למצב נורמלי: ארץ-ישראל בידינו, ירושלים בידינו, ואנו עצמאיים. הדבר מתגלה בהדרגה. כי כמו שד' יכול לעשות גאולה על-ידי ניסים, כך הוא גם יכול לעשות ללא ניסים, בדרך פשוטה של התפתחות טבעית, דרך ישוב הארץ וכיבושה.

2. מצוות ישוב הארץ

מצוות ישוב הארץ וכיבושה היא גופא מצווה של תורה, ליישב את הארץ שלא תהיה שומה. ביהדות מקובל שאחרי הרמב"ם, שהוא כעין המשך הגמרא, השני אחריו במעלה הוא

1 שיחה לחברי הכשרת בני עקיבא מחוץ-לארץ, תשל"ו. השיחה נדפסה בשיחות הרב צבי יהודה, ארץ ישראל, תחת השם "חזונית קשרנו לארץ". 2 | כי מקומם הראוי להם לפי סדר המציאות להיותם בארץ ישראל ברשות עצמם ולא ברשות אחר? מה"ל, נצח ישראל פרק א, עיין שם בהרחבה. 3 | הייא רבה ור' שמעון בר הלפתא הוה מהלכין בהיא בקעת ארבל בקריצתה וראו אילת השחר שבקע אורה. אמר ר' חייא רבי ל' שמעון בן הלפתא: בי רבי, כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קימעה קימעה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת" ירושלמי, ברכות א א, שם, יומא ג ב. "לא חלישודתכ הוא זה מה שישועתם של ישראל היא קמעא-קמעא כי אם גברת-גברות" אגרת הראיה ג, עמ' ב.

הרמב"ן, שהיה כמעט באותו הדור, והיה מגדולי הגאונים וגדולי המקובלים – דברים שבאים ביחד. הרמב"ן קבע שמצוות ישוב הארץ היא מצוות עשה מתוך תר"ג מצוות, על יסוד לשון הפסוק "והורשתם את הארץ וישבתם בה", שהוא לשון ציווי. אנו מצווים בשני דברים: א. לרשת את הארץ על-ידי כיבוש. ב. לשבת בארץ.

הרמב"ן קובע דברים ברורים: שהארץ הזאת שהבטיח ד' לאבותינו, צריכה להיות מסורה בידינו ולא ביד אומה אחרת. שתהיה בידינו במונח הלאומי. וארץ, חלק גיאוגרפי של קרקע, שנמצאת ביד עם, כל אחד מבין שאין לזה פשט אחר שלטון וממשלה. זו מצווה יסודית של תורה שיהיה שלטון שלנו על הארץ.

וכן שלא נשאיר אותה לשממה: שיהיה שלטון התיישבות.

כל זה שייך לפרק הגאולה במונח של קונטרסט של הגלות, שמופיעה בהדרגה ולא בחיפזון. אנו מתקמים לאט לאט. מושבות, קיבוצים וערים חדשים הולכים ונבנים. אשירינו שוכינו לכן, לדבר ד' שמתקיים. זהו צד גאולתי, ויש להכיר ולראות בזה את די ההשגחה האלוהית. העולם אינו הפקר, בורא עולם לא עזב את הארץ ובאחרית הימים צריך להתגלות מצב של שיבה לארץ; וזה מתקיים בתוכנו, על ידינו עכשיו. בצד התפתחותי זה בא קץ הגלות, מופיעה התחלת הגאולה, "אתחלתא דגאולה".

מתוך כך אנו מבינים שלעומת המצב הנורמלי מצד זה שאנו נמצאים בארץ, עדיין אנו במצב גלותי, לחרפתנו ולבושתנו, וצריך להתבייש ממנו, שרוב מיליונים של עס-ישראל עדיין נמצאים בחוץ. צריך לחזור למצב טבעי ונורמלי, בו מיליונים שלנו יהיו בפנים.

3. ארץ-ישראל – המקום הטבעי שלנו

שאלה: האם מותר לנו, שמבנינים חשיבות ארץ-ישראל, לחזור לחוץ-לארץ לזמן מסוים, לעסוק שם בהדרכה?

תשובה: כן, אם באמת הכוונה לזמן מוגבל. באופן נורמלי, אדם מישראל צריך להרגיש שארץ-ישראל היא המקום שלו, ולא אמריקה, מקסיקו או אפגניסטן. אנו נמצאים בארץ ישראל בצדק, בוכות ובמשפט: זה המקום שלנו, מתוך הנחת ד' לאבותינו, שמתקיימת בכל

4 עיין מאמר רבנו 'לייסס הנגלה והנסתר ביהדות', לנתיבות ישראל ב, עמ' קצנ [תמב] | 5 במדבר לג גג. "על דעתי זו מצות עשה היא, יצוא אותם שישבו בארץ ויָרְשׁוּ אותה, כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ד'..." בבאן נצטוונו במצוה הזו, כי הכתוב הזה היא מצות עשה" דמב"ן על התורה שם. 6 | "נצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו ליצחק וליעקב, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות, או לשממה, והוא אומר להם (במדבר לג ג) 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה, והתנתלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם...' הרי נצטוונו בכיבוש בכל הדורות" הוספת לספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה ד. בבירור דעת הרמב"ם [בנייני מצווה זו עיין לנתיבות ישראל א, עמ' קצא [קסא]] | 7 עיין לנתיבות ישראל ב, עמ' קנח-קנט [שסב-שסג] | 8 מגילה ז' ב.

הדורות, עד לגאולת ישראל השלמה, שהיא בדרך. כל מה שחסר לנו מארץ-ישראל, חסר מהנורמליות השלמה שלנו. ארץ-ישראל היא המקום המתאים לנו, גם במונח הציבורי הכללי-ישראלי, וגם במונח הפרטי של כל נפש מישראל. כאן אנו בבית, כאן אנו במשפחה. האוויר הזה של ארץ-ישראל הוא בריא, גם האקלים – ואפילו לבריאות הגוף. ידוע הפתגם של רבי יהודה הלוי: "חיי נשמות אויר ארצ'". האוויר של ארץ-ישראל מחכים¹⁰, נותן חכמה ושכל.

ראשית השכל הוא להבין שלהיות בין הגויים זה לגמרי לא נעים. אין לשכוח שהגויים עושים לנו חסד שמרשים לנו להיות בארצם, עד אשר הם מגרשים אותנו. אמריקה או ברזיל עושות לנו טובה, מרשות לנו להיות אצלן, וזה יפה מאוד מצידן¹¹. אבל צריך לראות בעיניים פקוחות, ששם אנו נמצאים על אדמת נכר. שם – זו לא החברה שלנו, לא השלטון שלנו, והכל – לא שלנו. כאן, במקום שלנו, אנו נמצאים בבית, במשפחה, מכל הבחינות. גם מצד הקדושה וגם מצד הבריאות הפסיכולוגית, ואפילו הפסיכופיזיולוגית. יש צורך בהכרה והרגשה זאת, לחזור להיות בריאים, ולא להיות במקום שאיננו בריאים אלא מבלבלים, ולפעמים, כל כך מבלבלים ששוכחים, וחושבים שנורמלי הוא להיות בין גויים. זאת טעות חמורה, שמתנכלת לנו. אין צורך לפרט את מצב היהודים בחברת הגויים, אלה דברים ידועים.

ארץ-ישראל היא ארץ חיינו, מכל הבחינות – לאומית, היסטורית, חברתית ואישית. ואפילו בצד הנורמלי.

4. אוויר ארץ-ישראל טרפא

בדור הקודם הרב של ירושלים היה הרב שמואל סלנט, גאון גדול, שנתפרסם ככל העולם. בתחילה הוא היה גר בליטא, בעיר סלנט. בצעירותו חלה בשחפת, עד שגדולי הרופאים כמעט התייאשו וחששו לחייו, והציעו לו לנסוע לעיר מרפא מסוימת על יד מצרים, בין מצרים לאתיופיה – שם סידר הקדוש-ברוך-הוא חתיכת קרקע שיש לה ערך בריאותי – ואולי יוכל לחיות שם עוד הרבה שנים. אמר להם ר' שמואל סלנט: הרי זה קרוב לארץ-ישראל! עדיף לנסוע שמה! ואמנם נסע לירושלים, ושם חי עד גיל תשעים ושלוש, ושימש מתוכן במשך שישים שנה כרבה של ירושלים. יש עוד הרבה דוגמאות של אנשים שאוויר ארץ-ישראל הבריא אותם, מבחינה פסיכולוגית או פסיכופיזיולוגית.

ברומה לזה, היה רופא גדול, חוקר מפורסם מאוד בעולם, לא דתי ולא ציוני, אבל הוא עמד על העובדה שבתוך כל סוגי המחלות, ישנן מחלות "יהודיות" יותר. אמר הרופא הזה: הגעתי למסקנה, שהסיבה לכך היא שאנו אסיאתים. אנו שייכים לארץ-ישראל, ובלגות לא נמצא אקלים נורמלי עבורנו, וכשזו מצטרף לאיזו חולשה, זה מתנקם בנו.

9 שירים, "ציון הלא תשאלני". 10 "אירא דארץ ישראל מחכים" באב בתרא בגב. 11 עיין לנתיבות ישראל א. עמ' קמב [קב].

5. ארץ חיינו

איננו שייכים לאוויר של חוץ-לארץ. האוויר של ארץ-ישראל הוא האוויר שלנו: הרים אלה, גבעות אלה, בקעות אלה – במונח הנפשי, ואפילו במונח הגופני.

אם אנחנו שוכחים זאת מתוך הרגל, זה אסון. מצב שאנו מתאהבים בגלות, הוא מצב מאוד קשה, כמו שאנו רואים בפרשת משפטים, שאחרי שש שנים, עבד צריך לצאת לחופשי, ואם אומר "אהבתי את אדני..." לא אצא תפשי¹², זה חמור מאוד. וכן מצב של התאהבות בגלות של "אהבתי את אדוני הגוי" הוא חמור מאוד.

צריכה להיות ידיעה והרגשה שכאן היא ארץ חיינו, המקום הנורמלי שלנו, גם מבחינה דתית, גם מבחינה לאומית. אם איננו כאן, איננו בריאים ונורמליים, ומידי פעם הגויים מכירים לנו שאנו נמצאים אצלם על אדמת נכר.

קודם כל צריך להיות ברור ששייכות כל יהודי, בכל מקום שהוא, היא לארץ-ישראל בתור מקום קבוע, ובחוף, אנו נמצאים רק בתור אורחים. באופן זמני. לשם מצווה אפשר להיות שם¹³, שנתיים-שלוש, אבל מגמת חיינו היא להיות פה.

6. ארץ-ישראל שקולה כנגד כל המצוות

גם לגבי ערך המקום הזה מבחינת התורה והמצוות, ישנם דברים מפורשים אצל חז"ל ששקולה מצוות ישוב ארץ-ישראל כנגד כל המצוות שבתורה¹⁴. דבר נורא! בודאי הדגשה זו לא באה להרוס את כל המצוות. יש להבין שכל מצווה היא פרט מתוך כל תרי"ג מצוות, ומצוות ישוב הארץ אינה פרט; היא מצווה כללית¹⁵. של היות כל כלל ישראל בארץ-ישראל. וקיום התורה האמיתית הוא בארץ-ישראל¹⁶, ובשאר מקומות, הוא כמין זכר, כדי שכשנחזור לארץ נע איד לקיימ¹⁷.

12 שמות כא ה. 13 עיין בהמשך סעי' 7. 14 ספרי דברים יא ז. 15 "וּמִן הַרְמְבִי"ם, שְׁלֵא מִנָּה אוֹתָהּ בְּמִינֵי הַתְּרִי"ג, הֲרִי אֵין זֶה שְׁהִיא לְמִטָּה מַעְרֵבן שֶׁל שָׂאָר מִצְוֹת, – מִה שְׁלֵא יִתְּנֶן לְפִי דְבָרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָה לְכַרְכָּה בְּסַפְרֵי (דְּבָרִים יא ז) וּבְגִיטִין (ח ב) וּבְבַבָּ קָמָא (פ ב), – אֲלֵא שְׁהִיא לְמַעְלָה מַעְרֵבן הַרְגֵל, וְלִכְן אֵינָה נִמְנֶת בְּמִינֵי הַמְּפֻרָט, וְכַפִּי שְׁהַשְּׂרִישׁ בְּשִׂרְשֵׁי לְסַפְרֵי-הַמִּצְוֹת שְׂאֵין רָאִין לְמוֹנֵת הַצִּיּוּרִים הַמְּלֵלִים כֹּל הַתּוֹרָה, וְכַפִּי דְּבָרֵי בְּמִצְוֵה קִ"ג וְכַדְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָה לְכַרְכָּה בְּחִיגָה (ה) לְתַתִּיבֹת יִשְׂרָאֵל א, עַמ' קָמָא [קסא]. וְכֵן הָרֵב דּוּד כּוֹן הַנְּזִיר, בְּשֶׁם מְרֵן הָרֵב בְּחוֹבֵרֵת הַתְּנַצְצוֹת אוֹר הַגְּאוּלָּה עַמ' ז. וְכֵן הַגְּאוּן הָרֵב שְׁלֵמָה גִּרְוֹן, בְּשֶׁם מְרֵן הָרֵב בְּתוֹרַת הַמּוֹעֵדִים עַמ' 36. "כִּי יִשְׁיֵבֵת הָאָרֶץ הִיא מְצוּה כּוֹלֵלֵת כֹּל הַתּוֹרָה" אוֹר הַחַיִּים, דְּבָרִים ל כ. 16 עיין באריכות מאמר "התורה והארץ", לנתיבות ישראל א, עמ' קעב [בלג]. 17 "אף על פי שאני מגלה אתכם מן החוץ לחוץ לארץ, הן מצוינים במצוות, שכשאתם בתכשטיין, שכשתחזידי לא יהיו עליך חדשים. כן אמר להם הקב"ה וחוזה בבית אביה. אמר לה: הן מקושטות במצוות, שכשאתם חוזרים, לא יהיו לכם חדשים. הוא שירחיקוהו אמר (דמיה לא) לישראל: בני, הן מצוינים במצוות, שכשאתם חוזרים, לא יהיו לכם חדשים. משל למלך שבעס על אשתו, 'חציבי לך ציונים, אלו המצוות שישאל מצוינים בהם' ספרי עקב אות מג. וכן ברש"י, דברים יא ז. וכן ברמב"ן שם.

7. יציאה זמנית לחוץ-לארץ

על-כן, יש להתיישב בארץ-ישראל, לא לעזוב את ארץ-ישראל, לא להתנכר לארץ-ישראל, ד' ישמרו, אבל שהייה זמנית בחוץ-לארץ, תיתכן, וגם זה צריך פירוש.
 למשל השראת השכינה, עיקרה בארץ-ישראל, כדברי 'הכוזרי': "בה או בעבורה"¹⁸, בתוך ארץ-ישראל או בשבילה, וכך הוא בכל התורה כולה: או בארץ-ישראל, או במצב של געגועים לארץ-ישראל, קשר לארץ-ישראל וניקה מארץ-ישראל, כמו שאומרת הגמרא: "המצפה לראותה"¹⁹, מתוך געגועים להיות שייך לארץ-ישראל.

במובן זה, יציאה מארץ-ישראל ועזיבתה, היא דבר שאין להעלות על הדעת. אבל באופן זמני, כגון שליחים שנשלחים לחוץ-לארץ, זה דבר גדול וחשוב מאוד. יציאה זמנית, לשנה-שנתיים, לשם ארץ-ישראל, כדי לחנך ולהשריש את הקשר של העם עם ארץ-ישראל – מותרת. אף בגמרא אנו מוצאים דברים מפורטים בעניין זה. באופן כללי יציאה אסורה, אבל יש שני אופנים של יציאה זמנית שמותרת: א. ללמוד תורה, אם המצב הוא כזה שאי-אפשר ללמוד תורה בארץ-ישראל²⁰. כשארץ-ישראל חרבה ושוממה וריקנית מתורה, אז אין ברירה ויש לחפש תורה בחוץ-לארץ. ברוך השם, עכשיו המצב אינו כזה! ב. בסידור חיי משפחה, כדי לסדר שידוך בחוץ-לארץ, אם מתברר שאי-אפשר למצוא בת ישראל מתאימה וכשרה בארץ-ישראל²¹ – ועכשיו יש להניח שאפשר למצוא בנות ישראל כשרות וטובות בארץ-ישראל!

8. הסברה לרחוקים את חיינו העלייה לארץ

שאלה: בחוץ-לארץ, אנו צריכים להשתדל להשפיע על אנשים שיעלו לארץ, ולפעמים קשה למצוא את הדרך הנכונה עבור אנשים הרחוקים מיהדות. איך אפשר לדבר איתם על ערך ארץ-ישראל שלא בקשר עם הדת, לשכנעם "מוחי לדת"?
 תשובה: זה קצת חוזר לדברים שאמרנו לפני כן. אמנם מדובר על אנשים שהם "מוחי לדת" – אבל יש אצלם רצון להמשיך להיות יהודים. אם לא, זה באמת מצב מסוכן. אם-כן, יש אצלם רצון להישאר יהודי, אבל הרי בחוץ-לארץ יש זרם גדול של התבוללות, וצרות גדולות מצד הגויים, וכל אחד יכול להביז שאין זה מצב בליכך מתאים. זה מצב מסוכן, ויש צורך להבטיח את קיום היהדות. האם שם מצב הנוער היהודי באוניברסיטה הוא בטוח?

18 "כל מי שנחנבא, לא נתנבא מי אם בה או בעברה" כוזרי ב די. "אתה מבקש לראות את השכינה בעולם הזה? עסק בתורה בארץ ישראל, שנאמר 'דרשו ד' ועזו בקשו פניו תמיד' שו"ת טוב תהלים קה. | 19 "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה"... אחד הנולד בה, ואחד המצפה לראותה" כתובת עה א. "לפי גדל התשווקה והקישור של האדם לארץ ישראל, הרי רעיונותיו מזדככים מיסוד ארצה ודאץ ישראל החופף על כל מי שמצפה לראותה"

שאלה: הם לא תמיד מרגישים את זה.

תשובה: נכון מאוד. זו הערה טובה מאוד. הסיבה השלילית הזאת, של עלייה משום צרות הגלות, מופיעה בסגנונות הראשונים של הרצל: אי-אפשר להישאר יותר בין הגויים וצריך לחזור הביתה. אבל כמובן יותר חשוב שיתפתח אצלנו הצד החיובי של ההגשת והכרת החיים, הבריאות שבארץ-ישראל, וזה צריך למשוך אותנו. כך צריך להיות. אבל כשזה מותכב, יש צורך בדרך השלילה.

אם-כן, יש שני צדדים: האמת הגדולה של צורך יניקה מארץ החיים, ארץ אבותינו. זה הצד החיובי והעיקרי. לא פחות מזה, יש להביז שאי-אפשר לחיות על אדמת נהר, בכל המובנים, והוא הצד השלילי. לפעמים, הצד החיובי נעלם בגלל ההשפעה המטמטמת של ישיבה בארץ נהר. שוכחים את ירושלים – "אם אשכח ירושלים, תשכח ימינו"²² – שוכחים את עצמנו, אז ריבונות-של-עולם מסוכב הסיבות להופעת הצד השלילי, כדי שנזכור מצבנו בגלות.

9. כל יהודי חייב לומר שהוא מארץ-ישראל

האדמו"ר מאוסטרובצה היה אומר, שכשואלים יהודי: מאיפה אתה בא? חייב הוא לענות שהוא מארץ-ישראל. זאת הכנה למה שאחר-כך יהיה באמת בארץ-ישראל. זה פיתוח ההרגשה וההכרה, וזה נלמד ממדרש חז"ל²³. לחז"ל היתה קצת ביקורת על משה רבנו. לעומת יוסף שהודה בארצו, Reconnaissance, שהכיר ששייך לארץ-ישראל, משה רבנו לא הודה לליכך בארצו. יוסף סיפר: "גנב גנבתי מארץ העברים"²⁴, והודה בארצו. לעומת זאת, בנות יתרו אמרו לאביהן: "איש מצרי הצילנו"²⁵. מניין ידעו שהוא איש מצרי? כנראה שאמר להם. שאל האדמו"ר מאוסטרובצה: מה רוצים חז"ל ממשה רבנו? יוסף אמר כי הוא אמנם נולד בארץ-ישראל, אבל משה רבנו נולד במצרים, שם גדל, שם נחנך, ואיך יוציא שקר מפיו ויאמר שבא מארץ-ישראל? אבל התשובה היא: משה הוא נכדו של אברהם אבינו, אם-כן הוא חייב לומר שהוא שייך לארץ הזאת. באופן אוטומטי הוא שייך, וכן כולנו נכדים של אברהם אבינו, על-כן עלינו להכיר שאנו שייכים לארץ הזאת²⁶.

21 תהילים קל"ה. | 22 "אמר לפניו: ריבנו של עולם, עצמותו של יוסף נכנס לארץ ואני נכנס לארץ? אמר לו הקב"ה: מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו, מנין? גברתו אומרת (בראשית לט ד'): 'דאו הביא לנו איש עברי וגו'', ולא כפר אלא אמר: 'גנב גנבתי מארץ העברים' (שם מ טו). נקבר בארצו וכו'. אותה שלא הודת בארצו, אין אותה נקבר בארצו. כיצד? בנות יתרו אומרות (שמות ב יט): 'איש מצרי הצילנו מיד הרועים', והוא שומע ושוקק, לפיכך לא נקבר בארץ" דברים רבה ב. | 23 בראשית מ טו. | 24 שמות ב יט. | 25 עיני הסכמת האדמו"ר מאוסטרובצה לספר "גאולת ישראל" לרב